

SIFATLI YUK TASHISHNI TASHKIL QILISH VA UNING SAMARADORLIK KO'RSATKICHLARINI OSHIRISH. SANOAT YUKLARINI TASHISH

Andijon Mashinasozlik Instituti

“Transport vositalari muhandisligi” kafedrasida stajyor o'qituvchisi

Halimov Javohir Abdusamat o'g'li

Andijon Mashinasozlik Instituti

Transport va Logistika fakulteti “Avtomobil servisi” yo'nalishi 4-kurs talabasi

Nasibov Rasuljon Botirjon o'g'li.

Oltinko'l tuman 2-sonli kasb-hunar maktabi, ishlab chiqarish ta'limi ustasi

Qo'chqorov Xurshid Shokirjonovich

Annatsiya: Mamlakatimizda iqtisodiy islohotlar jadal sur'atlar bilan olib borilmoqda, ular samaradorligini oshirish yuzasidan chora-tadbirlar keng miqyosda belgilanmoqda. Toshkent va boshqa shaharlarga Koreya, Germaniya, Rossiya va Chexiyada ishlab chiqarilgan zamonaviy talablarga javob beradigan yuk avtomobillari, avtobuslar yengil avtomobillar keltirilib aholini va yuklarni tashishga oid muammolar ijobiy hal qilinmoqda.

Kalit so'zlar: transport, avtopoyezd, avtomobil, material.

Sanoat yuklariga yog'och, ruda, metall, yoqilg'i, ehtiyot qismlar, jihozlar va shunga o'xshash yuklar kiradi. Yog'och va yog'och material tashish maxsus jihozlangan harakatlanuvchi qismlarda tashiladi. Yog'och uzunligiga qarab kichik (uzunligi 3 metr) va uzun (uzunligi 3 metrdan 12 va undan ortiq) yog'ochlarga ajratiladi. Tashilgan yog'ochlar tonna yoki kubometrda hisobga olinadi. Taxta materiallari paket usulida tashiladi[1-3]. Metall prokatlari va quvurlarni tashishda bortli avtomobil va avtopoyezdlardan foydalaniladi. Uzun prokat (6–14 metr) va quvurlarni tashishda maxsus avtopoyezdlardan foydalanadi.

5–6 metr va 10–12 metrlik metall quvurlar avtomobiltyagach va ajratiladigan tirkamali avtopoyezdlarda, uzunligi 24–48 metrlik yig'ma metall quvur esa avtomobil tyagach va ikki tirkamali avtopoyezdlarda tashiladi[8-9]. Xavfli yuklarni tashish jarayonida zarur qoida va ko'rsatmalarga qat'iy rioya qilish kerak. Xavfli yuklarni xavflilik darajasiga ko'ra quyidagi sinflarga ajraladi[4-6].

1-s i n f – Portlovchi moddalar.

2- s i n f – Bosim ostida qisilgan gazlar.

3-s i n f – Tez alanganuvchi suyuqliklar.

4-s i n f – Tez alanganuvchi materiallar va moddalar.

5-s i n f – Oksidlanuvchi moddalar va organik perikslar.

6-s i n f – Zaharlovchi moddalar.

7-s i n f – Radioaktiv va yuqumli kasallik tarqatuvchi moddalar.

8-s i n f – O‘yuvchi va korroziyalovchi moddalar.

9-s i n f – Nisbatan kam xavfli moddalar.

Avtomobil transportida xavfli yuklarni tashish ko‘rsatmalarda belgilangan tartibda tashkil qilinadi. Tashishlar faqat maxsus jihozlangan harakatlanuvchi tarkiblarda bajariladi[4-11]. Avtomobillarni boshqarish tibbiy ko‘rik va maxsus tayyorgarlikdan o‘tgan, kamida 3 yillik mehnat malakasiga ega bo‘lgan xavfli yuklarni tashishga ruxsatnomasi bo‘lgan haydovchilargagina ruxsat etiladi. 5–8-sinflarga taalluqli xavfli yuklarni tashishda yukni kuzatib borayotgan xizmatchilar maxsus kiyim, qo‘lqop, gazga qarshi moslama va zaharlanishga qarshi yetarli miqdorda dorilar bilan ta‘minlanishi shart[7-10].

Xalq xo‘jaligida ballonlarda kislorod, vodorod, butanpropan va tabiiy gazni tashish keng tarqalgan. Ballonlarda siqilgan va suyultirilgan gazlarni tashishda tara koeffitsienti qiymati katta bo‘lib, yuk ortish-tushirish ishlarida juda ko‘p mehnat sarflanadi.

Siqilgan kislorod hajmi 40 litr bo‘lgan maxsus metall ballonlarda tashiladi. Ballonning sof og‘irligi 70 kg bo‘lib, undagi kislorod massasi 8 kg. ni tashkil qiladi. Ballonlar maxsus moslamalar yordamida bortli avtomobillarda tashiladi[11-12]. Bunda ballonlar kuzovga ventillari bir tomonga yo‘naltirilib, gorizontal holatda 3–4 qator qilib joylashtiriladi. Yuklash-tushirish ishlari qo‘lda bajariladi.

Ballonlardagi butan-propan gazlarini tashishda shassisidagi maxsus kuzovli bo‘lgan ZIL va GAZ rusumli avtomobillardan foydalaniladi. Kuzovga 48 ta ballon gorizontal holatda joylashtiriladi. Ballondagi gazlarni tashishda konteynerlardan ham foydalaniladi. Konteynerlarga 4–8 dona ballon vertikal holatda joylashtiriladi. Ortish-tushirish ishlari mexanizmlar yordamida bajariladi. Konteynerda ballonlarni tashishda krani bor avtomobillardan foydalanish yaxshi samara beradi[13].

Neft mahsulotlaridan yoqilg‘i, moy va mazutlar, tarasiz uslubda, sisterna kuzovli avtomobillarda tashiladi. Neft mahsulotlarini temir bochka, flyaga va bidonlarga quyib, bortli avtomobillarda tashish ham amalda keng qo‘llaniladi. Avtomobil sisternasining ichki qismi seksiyalarga ajratilgan bo‘lib, u yerga to‘lqin so‘ndiruvchi moslamalar joylashtiriladi. Sisternaning yuqori qismida suyuqlikni quyish joyi bo‘lib, pastki qismiga suyuqlikni tushirish moslamasi (nasos qurilmasi) o‘rnatiladi[9-10]. Neft omborxonalarida maxsus rezervuardan (idishlar) nasoslar yordamida sisternaga yoqilg‘i quyiladi. Ruda tashishda KrAZ va BelAZ rusumli ag‘darma avtomobillardan foydalaniladi. Bu avtomobillarning yuk ko‘taruvchanligi 12 tonnadan 150 tonnagacha. Kuzovi urilish kuchlariga qarshilik ko‘rsata oladigan qilib ishlangan, ekskavator cho‘michi shaklida. Ruda tashishda ag‘darma kuzovli avtomobillarning karyerdagi harakati qarama-qarshi, tupik va halqasimon tasvirda tashkil qilinadi. Katta massali

gabaritsiz yuklarga transformatorlar, turbinalar, reaktorlar, dastgohlar, qozonlar va shunga o'xshashlar kiradi[14-15].

Bu yuklar balandligi 6–7 metr, uzunligi 40–50 metr, eni 5–7 metrga yaqin bo'ladi. Massasi 40 tonnagacha bo'lgan yuklarni tashish uchun avtomobil-tyagach va ortish balandligi 800–1300 mm ni tashkil qiladigan yarim tirkamali avtopoyezdlar foydalaniladi. Yuk ko'taruvchanligi 15 tonnadan katta bo'lgan yarim tirkamalarda ikkita o'q bo'lib, har bir o'qda 8 tadan g'ildirak bo'ladi[16].

Ayrim yarim tirkamalar ko'targich, ko'prikcha va chig'irlar bilan jihozlanadi. Katta massali gabaritsiz yuklarni tashish uchun harakatlanuvchi qismni tanlash, yuk ortish-tushirish ishlarini tashkil qilish va shu kabi muhim ishlarni bajarish kerak. Avtokorxonaga buyurtmachi tashkilot tashishdan 20 kun oldin yukning eskiz chizmasi va uni mahkamlash hisobiga oid ma'lumotlarini berishi kerak. Katta hajmi gabaritsiz yuklarni tashish uchun 6-sonli shaklda davlat avtomobil nazoratining ruxsatnomasi va aniqlangan harakat marshruti bo'lishi shart[5-8].

Harakat qilish jadvali iqlim sharoitni va harakat jadvalini e'tiborga olib tayyorlanadi. Bu turdagi yuklarni qabul qilish, joylashtirish to'g'risida maxsus komissiya tuziladi. Yuk tashish ishlari soat 0 dan 6 gacha amalga oshirilishi lozim. Yomon ob-havo sharoitida bunday yuklarni tashishga ruxsat berilmaydi. Harakatlanuvchi qismning oldingi va orqa qismiga qizil bayroqchalar, kechqurun esa yoritish chiroqlari o'rnatiladi. Sanoat transporti murakkab texnik vositalardan tashkil topgan bo'lib, o'z ichiga temiryo'l, avtomobil transporti, konveyer va kanat-osma yo'llarni oladi. Sanoat korxonalaridagi yuklarni tashishda sex, zavod ichidagi va tashqi transportlardan foydalaniladi. Sanoat yuklari markazlashgan usulda tashilsa, tashqi transport xizmatidan foydalanmaydi[17-19].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdusamat Y., Nigora A., Javohir X. ПОВЫШЕНИЕ КРИТЕРИИ ОЦЕНКИ ЗНАНИЙ СТУДЕНТА ОБЪЕКТИВНО С НАУЧНЫМИ ИССЛЕДОВАНИЯМИ INCREASING ASSESSMENT CRITERIA OF THE STUDENT KNOWLEDGE OBJECTIVELY WITH SCIENTIFIC RESEARCH //Журнал выпускается ежемесячно, публикует статьи по естественным наукам. Подробнее на [www. t.](http://www.t.) – Т. 2. – С. 118.

2. Юлдашев А. Avtomobillarning erkin va majburiy tebranishlar sinovi apparati (tm 155) yordamida tahlil qilish //Scienceweb academic papers collection. – 2022.

3. Yuldashev A., Abdumuminova N., Xalimov J. ПОВЫШЕНИЕ КРИТЕРИИ ОЦЕНКИ ЗНАНИЙ СТУДЕНТА ОБЪЕКТИВНО С НАУЧНЫМИ ИССЛЕДОВАНИЯМИ //Точная наука. – 2018. – №. 26. – С. 113-115.

4. Melikuziev, A., Xalimjonov, E., Qobuljonov, M., & Rasulov, S. (2022). IMPROVING THE PERFORMANCE OF THE FUEL INJECTION SYSTEM. Development and innovations in science, 1(14), 10-14.

5. Bakirov L. Y., Soliyev A. F. TRANSPORT VA PIYODALAR HARAKAT OQIMINING JADALLIGI VA TARKIBINING O 'ZGARISHI //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 25. – №. 3. – С. 53-55.

6. Soliyev A., Raximbek X. TRANSPORT VOSITALARI KONSTRUKTIV XAVFSIZLIK TIZIMLARINI JORIY ETISHNING TASHKILY VA HUQUQIY ASOSLARI TAXLILI

7. Икромов, Н. А. (2021). ИССЛЕДОВАНИЯ ФИЗИКО-МЕХАНИЧЕСКИХ СВОЙСТВ РАДИАЦИОННО МОДИФИЦИРОВАННЫХ ЭПОКСИДНЫХ КОМПОЗИЦИЙ И ПОКРЫТИЙ НА ИХ ОСНОВЕ. Главный редактор: Ахметов Сайранбек Махсутович, д-р техн. наук; Заместитель главного редактора: Ахмеднабиев Расул Магомедович, канд. техн. наук; Члены редакционной коллегии, 59.

8. Икромов, Н. А., & Жалолова, З. Х. (2022). Исследования адгезионная прочность полимерных покрытий обработанных в магнитном поле. SO 'NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI, 1(4), 58-62.

9. MUQIMOVA D. K. et al. Analysis of the Current State of Population Growth and Level of Vehicle Ownership //Texas Journal of Engineering and Technology. – 2022. – Т. 13. – С. 22-28.

10. Melikuziev A. et al. IMPROVING THE PERFORMANCE OF THE FUEL INJECTION SYSTEM //Development and innovations in science. – 2022. – Т. 1. – №. 14. – С. 10-14.

11. Sh.A. Temirov., «Enhanced mechanical transmission drives agricultural machinery» “International Journal of Innations in Engineering Resarsch and Technology – ISTC – 2K20” www.ijert.org. Vol. 29, No. 9s, (2020), pp. 5870-5875.

12. Xalilbek o'g'li X. E. ICHKI YONUV DVIGATEL DETALLARINI QURUM BOSISHINI TEKSHIRISH //World scientific research journal. – 2023. – Т. 18. – №. 1. – С. 110-115.

13. Xalilbek o'g'li X. E. MOTOR MOYLARIDA BO 'LADIGAN O'ZGARISHLAR VA ULARNING XIZMAT QILISH DAVRI //Mexatronika va robototexnika: muammolar va rivojlantirish istiqbollari. – 2023. – Т. 1. – №. 1. – С. 321-323.

14. Xalilbek o'g'li X. E., Bobirxon o'g'li U. B., Xalimjonov E. X. LOGISTIK KORXONALAR FAOLIYATINI O 'RGANISH VA ULARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH JARAYONLARI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 8. – №. 4. – С. 89-92.

15. Xalilbek o'g'li X. E., G'anijon o'g'li V. J., Xalimjonov E. X. CHORRAHALARDA TRANSPORT VOSITALARINING TIRBANDLIGINI O'RGANISH VA TAHLIL QILISH //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 8. – №. 4. – С. 99-104.

16. Xalilbek o'g'li X. E. et al. SHAHAR MARKAZLARIDAGI CHORRAHALARDA YO 'L TRANSPORT HODISALARINI VUJUDGA KELISHIDA SVETOFORLARNING O 'RNI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 8. – №. 4. – С. 93-98.

17. MUQIMOVA D. K. et al. Analysis of the Current State of Population Growth and Level of Vehicle Ownership //Texas Journal of Engineering and Technology. – 2022. – Т. 13. – С. 22-28.

18. Azimov, T., Raximov, A., & Tursunboyev, L. (2023). SONLAR BILAN BELGILANGAN PROEKSIYALAR. Евразийский журнал академических исследований, 3(2 Part 3), 68-72.

19. Erkinjon o'g'li, T. L. (2023). TRANSPORT OQIMINI BOSHQARISHNI ZAMONAVIY USULLARI. Mexatronika va robototexnika: muammolar va rivojlantirish istiqbollari, 1(1), 343-345.